

เทศบาลตำบลหาดคำ ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

จัดทำโดย

กองการศึกษา เทศบาลตำบลหาดคำ
อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ด้านอุตสาหกรรม

1. ทอเสื่อกก

ประวัติส่วนตัว

- ชื่อ นางพัชรี สุริยะเพ็ญ อายุ 52 ปี
- คู่สมรส นายสมควร สุริยะเพ็ญ มีบุตรด้วยกัน 2 คน
- ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ 09 หมู่ที่ 4 บ้านบอน ตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
- ประวัติการศึกษา จบชั้นประถมปีที่ 4 โรงเรียนหาดคำบอนวัฒนา
- ประกอบอาชีพ แม่บ้าน

รายละเอียด

การทอเสื่อกก เป็นภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ที่นำเอาต้นกกมาแปรรูปให้เป็นเส้น ย้อมสี แล้วสานทอให้เป็นแผ่นผืน เพื่อนำมาใช้ปูลาดรองนั่งหรือนอน หรือทำธุรกรรมต่างๆ ตลอดจนทำพิธีกรรมทางศาสนา และความเชื่อเสื่อกก เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีใช้กันอยู่ทั่วไปทั้งในประเทศหรือต่างประเทศ ทั้งนี้เพราะต้นกกเป็นพืชธรรมชาติที่ขึ้นอยู่ทั่วทุกภูมิภาค และภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่นำต้นกกมาแปรรูปก็มีลักษณะคล้ายกัน หรือได้อิทธิพลทางความคิดจากกันและกัน ทำให้เสื่อกกถูกจัดได้ว่าเป็นปัจจัยจำเป็นอย่างหนึ่ง ต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในอดีต การศึกษาข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอเสื่อกกของชุมชนนี้ ก็เพื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางภูมิปัญญาของท้องถิ่น และปัญหาที่เสี่ยงต่อการสูญสิ้นของภูมิปัญญานี้ ว่ามีมากหรือน้อย และด้วยปัจจัยหรือองค์ประกอบใด เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์หรือแก้ไข สำหรับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในโอกาสต่อไป

ขั้นตอนและวิธีการทอเสื่อ

วัสดุอุปกรณ์ในการทำ

1. กรรไกร
2. กกหรือไหล
3. เชือกไนลอนหรือเชือกเอ็น
4. ฟืมทอเสื่อ 1 เมตร
5. โสมทอเสื่อ กว้าง 1 เมตร ยาว 2 เมตร
6. ไม้สอดกก
7. สีย้อมกก

วิธีการย้อมสีกก

1. ต้มน้ำให้ร้อนและผสมสีลงไป
2. นำต้นกกที่เตรียมเอามาลงต้มให้สีเข้ากับเนื้อกก
3. เอาขึ้นมาตากให้แห้ง
4. ตากให้แห้งแล้ว (สามารถเอามาทอได้)

ขั้นตอนการทำ

1. นำกกหรือไหลมากรีดออกเป็นเส้นไปตากแดดประมาณ 1 อาทิตย์
2. เมื่อแห้งแล้วนำมาย้อมสีตามต้องการ โดยสีที่ย้อมเป็นสีเคมีอย่างดี ส่วนมากจะย้อม สีนํ้าตาลและสีขาวย สีแดง สีนํ้าเงิน
3. นำเชือกไนลอนหรือเชือกเอ็นซึ่งที่โสมทอเสื่อให้เป็นเส้นตามโสมและฟืม
4. นำกกหรือไหลสอดเข้ากับไม้สอดเพื่อที่จะสอดเข้ากับโสมทอเสื่อ
5. เมื่อสอดกกหรือไหลเข้าไปแล้วผลักฟืมเข้าหาตัวเองให้กกหรือไหลแน่นติดกัน เป็นลายต่าง ๆ
6. ลายที่ทอเป็นประจำและเป็นที่ยอมรับคือ ลายมัดหมี่ ลายธรรมดา ลายกระจับ
7. จากนั้นก็นำเสื่อที่ทอแล้วมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น หมอน อาสนะ หนอนทอพีพี (หมอนข้าง) เสื่อพับ ที่รองแก้ว หมอนสามเหลี่ยม ฯลฯ

วิธีการทอเสื่อ

เลือกขนาดของฟืมให้ได้ขนาดตามที่ต้องการ นำฟืมไปตั้งในโองที่จะทอแล้วตั้งให้ไ้ระดับ ระยะห่างจาก เหล็กตีนเสื่อประมาณ 2 ฟุต นำเชือกไนลอนมาซึ่งจามริมฟืมซี่แรก จะเริ่มจากด้านซ้าย หรือขวาก่อนก็ได้แล้วแต่ ถนัด การชิงเชือกใช้คน 2 คน คนหนึ่งนั่งอยู่ที่หัวเสื่อคอยมัดเชือกที่ชิงให้ตึง และแน่น อีกคนนั่งอยู่ตีนเสื่อคอย สอดเชือกเข้ากับเหล็กตีนเสื่อ ใช้เชือกสอดเข้าไปในรูฟืมที่เจาะไว้ เป็นสองแถว แล้วดึงปลายเชือกไปเกาะติดกับ ตะปูที่เราตอกเอาไว้ติดกับไม้อีกท่อนหนึ่ง แล้วยึดกันให้แน่น เชือกตึงให้ยาวตามความยาวของเสื่อ พรมนํ้าใส่กกที่ จะทอ ในการทอเสื่อจะใช้คน 2 คน คนแรกเป็นคนทอ อีกคนหนึ่งเป็นคนคอยสอดเส้นกก กกที่นำมาทอจะใส่ ถูพลาสติกเพื่อให้งกนิ่มและทอได้แน่น การทอคนทอจะต้องคว่ำฟืมเพื่อให้มีช่องว่างสำหรับสอดกก คนสอดจะ สอดเส้นกกโดยแนบส่วนหัวของเส้นกกกับไม้สอด สอดไปตามช่องระหว่างเชือกที่แยกออกจากกันขณะที่คว่ำฟืม พอสอดไปสุดริมเชือกอีกข้างดึงไม้สอดกลับคืนคงเหลือแต่เส้นกก คนทอก็กระทบฟืมเข้าหาตัวแล้วคนทอก็หงาย ฟืม คนสอดก็ใช้ส่วนปลายของเส้นกกแนบกับไม้สอด สอดกกเข้าไปอีก คนทอก็กระทบฟืมเข้าหาตัว แล้วไ้พริม เสื่อทางด้านซ้ายมือ การไ้พริมเสื่อ คือ การใช้ปลายกกม้วนงอลงแล้วสอดพับเชือกขัดไว้ให้แน่น ต่อไปคว่ำฟืม ไ้ พริมเสื่อทางด้านขวามือ ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้ขนาดตามที่ต้องการ ในขณะที่ทอหากต้องการให้การทอ ง่ายยิ่งขึ้นให้ใช้เทียนไขถูกับเส้นเอ็นที่ชิงไว้ให้ทั่ว เพื่อที่จะให้เอ็นลื่นไม่ฝืด ตัดริมเสื่อทั้งสองด้านให้เรียบร้อย เสื่อ จะมีความสวยงามมากยิ่งขึ้น ใช้มีดตัดเชือกเอ็นทางตีนเสื่อเพื่อให้เสื่อออกจากโอง มัดเอ็นที่ปลายเสื่อ เพื่อเป็น การป้องกันเสื่อรูด นำเสื่อที่ทอเสร็จแล้วผึ่งแดดไว้จนแห้งสนิท จึงพับเก็บไว้จำหน่ายหรือแปรรูปต่อไป

การทอเสื่อที่สวยงามนั้นต้องใช้ความประณีต และความอดทนสูงเพราะการทอเสื่อต้องใช้ระยะเวลาในการทอมาก จึงจะได้เสื่อที่สวยงามมาก และอีกอย่างหนึ่งก็คือการใช้สีในการไล่ลดลายให้เกิดสีสัน สวยงามตามใจผู้ทำ

ด้านศิลปกรรม

1. กิจกรรมร่ำร้อนทอง โดยกลุ่มท่องเที่ยวหาดคำ

บ้านหาดคำ ชื่อนี้เกิดจากเมื่อปี พ.ศ. 2350 นายด้วง พลภักดี (เป็นคนหนองหาร จังหวัดสกลนคร) เป็นนายฮ้อย (พ่อค้า) เดินทางมาค้าขายในหนองคาย ใช้วิถีชีวิตหากินตามลำน้ำโขง พบเศษทองที่ติดอยู่กับก้อนกรวดก้อนหิน ชาวบ้านต่างพากันร่ำร้อนทองขาย คนแถวนี้จึงเรียกชุมชนบริเวณนี้ว่า หาดคำ ดังนั้น เพื่อเป็นการเล่าเรื่องประวัติความเป็นมาของชุมชนหาดคำให้มีความน่าสนใจ เข้าใจง่าย ได้รายละเอียดชัดเจน กลุ่มท่องเที่ยวหาดคำจึงได้จัดกิจกรรมร่ำร้อนทองขึ้น

2. กิจกรรมการร้องสรภัญญะ

ในอดีตการขับร้องสรภัญญะมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนชาวอีสานเป็นอย่างมากจึงมีการส่งเสริมและสนับสนุนการขับร้องและสวดสรภัญญะด้วยการจัดประกวดการขับร้อง เป็นกิจกรรมแทรกในงานต่าง ๆ อันส่งผลให้มีผู้คิดและแต่งบทสรภัญญะกันมากขึ้น ซึ่งผู้ที่แต่งส่วนใหญ่ ได้แก่ พระสงฆ์ หรือฆราวาสที่เคยบวชเรียน หรือมีประสบการณ์ในการขับสรภัญญะและรักในศิลปะการประพันธ์ ชาวตำบลหาดคำเล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะสืบสวดวัฒนธรรมอันดีงามนี้ให้คงอยู่คู่ชุมชน จึงจัดให้มีกิจกรรมการร้องสรภัญญะในโอกาสต่างๆ เรื่อยมา

ด้านหัตถกรรม
กลุ่มจักสานบ้านหาดคำ

เริ่มจากภายในหมู่บ้านมีขยะและสิ่งของเหลือใช้เป็นจำนวนมาก จึงมีการปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรถึงจะลดขยะได้ จึงได้มีการคัดแยกขยะและสิ่งของเหลือใช้แล้วนำมาแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ซึ่งในสมัยก่อนมีเส้นพลาสติกเหลือใช้เป็นจำนวนมาก จึงได้ลองนำมาพัฒนาและสานดู จึงได้เป็นกระเป๋าสานในที่สุด แต่ในปัจจุบันเส้นพลาสติกที่นำมาสานได้มีการสั่งซื้อมาเป็นแบบของใหม่ ไม่ผ่านการใช้งาน และได้นำมาสานเป็นกระเป๋ายายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน

กระบวนการผลิต

นำเส้นพลาสติกมาสานเป็นลวดลายดอกไม้ โดยวางแบบลายที่ต้องการ และก็วางแบบทรงกระเป๋าที่ต้องการ แล้วจึงค่อยๆ สานให้ได้ตามแบบที่ต้องการ แล้วนำสายสะพายมาประกอบติดด้านข้างพร้อมสำหรับการนำออกมาจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว ชุมชน

ด้านโภชนาการ

1. กิจกรรมแปรรูปปลา

สืบเนื่องจากกลุ่มเลี้ยงปลากระชังหาดคำ มีผลผลิตล้นตลาด พ่อค้าคนกลางมารับซื้อปลาไม่ตรงกับเวลานัดหมาย และบางครั้งเกิดสภาวะน้ำขึ้นน้ำลงทำให้ปลาทาย ผลผลิตเสียหาย จึงเกิดกลุ่มแปรรูปปลาขึ้น เพื่อแปรรูปปลาเป็นอาหารชนิดต่างๆ ออกขายเป็นการเพิ่มรายได้ กระจายสินค้าออกไปตามชุมชนต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียง หรือผู้ที่สนใจผลิตภัณฑ์แปรรูปจากปลา ทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้ที่มีความสนใจฝึกวิชาชีพ นักเรียน นักศึกษาในพื้นที่ใกล้เคียง ได้มาฝึกประสบการณ์จริงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

